

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके पञ्चमः प्रपाठकः ॥

अ॒ग्नेः कृ॒त्तिकाः। शु॒क्रं प॒रस्ता॒ज्योति॑र॒वस्ता॑त्। प्र॒जाप॑ते
रोहि॑णी। आ॒पः प॒रस्ता॒दोष॑ध॒योऽवस्ता॑त्। सोम॑स्ये॒न्वका
वि॒त॒तानि॑। प॒रस्ता॒द्वय॑न्तो॒ऽवस्ता॑त्। रु॒द्रस्य॑ बा॒हू।
मृ॒ग॒यवः॑ प॒रस्ता॑द्वि॒क्षारो॑ऽवस्ता॑त्। अ॒दित्यै॒ पुन॑र्वसू।
वा॒तः प॒रस्ता॑दा॒र्द्रम॑वस्ता॑त् ॥ १ ॥

बृ॒हस्प॑ते॒स्तिष्यः॑। जु॒ह्वतः॑ प॒रस्ता॒द्यज॑माना अ॒वस्ता॑त्।
स॒र्पाणा॑माश्रे॒षाः। अ॒भ्याग॑च्छन्तः प॒रस्ता॑द॒भ्यान्त्य॑न्तो॒-
ऽवस्ता॑त्। पि॒तृणां॑ म॒घाः। रु॒दन्तः॑ प॒रस्ता॑दप॒भ्रंशो॑ऽवस्ता॑त्।
अ॒र्य॒म्णः पूर्वे॒ फल्गु॑नी। जा॒या प॒रस्ता॑दृष॒भोऽवस्ता॑त्।
भग॑स्योत्त॑रे। वृ॒हत॑वः प॒रस्ता॑द्वह॑माना अ॒वस्ता॑त् ॥ २ ॥

दे॒वस्य॑ सवि॒तुर्हस्तः॑। प्र॒सवः॑ प॒रस्ता॑त्स॒निर॑वस्ता॑त्।
इन्द्र॑स्य चि॒त्रा। ऋ॒तं प॒रस्ता॑त्स॒त्यम॑वस्ता॑त्। वा॒योर्नि॑ष्ट्या
व्र॒ततिः॑। प॒रस्ता॑दसि॒द्धिर॑वस्ता॑त्। इन्द्रा॑ग्नि॒योर्विशा॑खे।
यु॒गानि॑ प॒रस्ता॑त्कृ॒षमा॑णा अ॒वस्ता॑त्। मि॒त्रस्या॑नू॒राधाः॑।

अभ्यारोहत्परस्तादभ्यारूढमवस्तात् ॥ ३ ॥

इन्द्रस्य रोहिणी। शृणत्परस्तात्प्रतिशृणदवस्तात्। निर्ऋत्यै
मूलवरुहणी। प्रतिभञ्जन्तः परस्तात्प्रतिशृणन्तोऽवस्तात्।
अपां पूर्वा अषाढाः। वर्चः परस्तात्समितिर्वस्तात्। विश्वेषां
देवानामुत्तराः। अभिजयत्परस्तादभिजितमवस्तात्। विष्णोः
श्रोणा पृच्छमानाः। परस्तात्पन्था अवस्तात् ॥ ४ ॥

वसूनां श्रविष्ठाः। भूतं परस्ताद्भूतिर्वस्तात्। इन्द्रस्य
शतभिषक्। विश्वव्याचाः परस्ताद्विश्वक्षितिर्वस्तात्।
अजस्यैकपदः पूर्वं प्रोष्ठपदाः। वैश्वानरं परस्ताद्वैश्ववसवम-
वस्तात्। अहेर्बुध्नियस्योत्तरे। अभिषिञ्चन्तः परस्तादभि-
षुण्वन्तोऽवस्तात्। पूष्णो रेवती। गावः परस्ताद्वृत्सा
अवस्तात्। अश्विनोरश्वयुजौ। ग्रामः परस्तात्सेनाऽवस्तात्।
यमस्यापभरणीः। अपकर्षन्तः परस्तादपवहन्तोऽवस्तात्।
पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः ॥ ५ ॥

आर्द्रमवस्ताद्वहमाना अवस्तादभ्यारूढमवस्तात्पन्था अवस्ताद्वृत्सा अवस्तात्पञ्च च ॥ — [१]

यत्पुण्यं नक्षत्रम्। तद्वद्वुर्वीतोपव्युषम्। यदा वै सूर्य उदेति।
अथ नक्षत्रं नैति। यावन्ति तत्र सूर्यो गच्छेत्। यत्र जघन्यं

पश्येत्। तावन्ति कुर्वीत यत्कारी स्यात्। पुण्याह एव कुरुते।
 एव९ ह वै यज्ञेषु च शतद्युम्नं च मात्स्यो निरवसाय्यां
 चकार॥६॥

यो वै नक्षत्रियं प्रजापतिं वेद। उभयोरेनं लोकयोर्विदुः। हस्तं
 एवास्य हस्तः। चित्रा शिरः। निष्ठा हृदयम्। ऊरू विशाखे।
 प्रतिष्ठाऽनूराधाः। एष वै नक्षत्रियः प्रजापतिः। य एवं वेद।
 उभयोरेनं लोकयोर्विदुः॥७॥

अस्मिंश्चामुष्मिंश्च। यां कामयेत दुहितरं प्रिया
 स्यादिति। तां निष्ठायां दद्यात्। प्रियैव भवति। नेव तु
 पुनरागच्छति। अभिजिन्नाम् नक्षत्रम्। उपरिष्ठादष्टाढानाम्।
 अवस्ताच्छ्रोणायै। देवासुराः संयन्ता आसन्। ते
 देवास्तस्मिन्नक्षत्रेऽभ्यजयन्॥८॥

यदभ्यजयन्। तदभिजितोऽभिजित्वम्। यं कामयेतानप-
 जय्यं जयेदिति। तमेतस्मिन्नक्षत्रे यातयेत्। अनपजय्यमेव
 जयति। पापपराजितमिव तु। प्रजापतिः पशूनसृजत।
 ते नक्षत्रं नक्षत्रमुपातिष्ठन्त। ते समावन्त एवाभवन्। ते
 रेवतीमुपातिष्ठन्त॥९॥

ते रेवत्यां प्राभवन्। तस्माद्देवत्यां पशूनां कुर्वीत।
 यत्किं चार्वाचीन्५ सोमात्। प्रैव भवन्ति। सलिलं वा
 इदमन्तरासीत्। यदतरन्। तत्तारकाणां तारकत्वम्। यो
 वा इह यजते। अमुं स लोकं नक्षते। तन्नक्षत्राणां
 नक्षत्रत्वम्॥१०॥

देवगृहा वै नक्षत्राणि। य एवं वेद। गृह्यैव भवति।
 यानि वा इमानि पृथिव्याश्चित्राणि। तानि नक्षत्राणि।
 तस्मादश्लीलनामंश्चित्रे। नावस्येन्न यजेत। यथा पापाहे
 कुरुते। तादृगेव तत्। देवनक्षत्राणि वा अन्यानि॥११॥

यमनक्षत्राण्यन्यानि। कृत्तिकाः प्रथमम्। विशाखे उत्तमम्।
 तानि देवनक्षत्राणि। अनूराधाः प्रथमम्। अपभरणीरुत्तमम्।
 तानि यमनक्षत्राणि। यानि देवनक्षत्राणि। तानि दक्षिणेन
 परियन्ति। यानि यमनक्षत्राणि॥१२॥

तान्युत्तरेण। अन्वेषामरात्स्मेति। तदनूराधाः। ज्येष्ठमेषाम-
 वधिष्मेति। तज्येष्ठघ्नी। मूलमेषामवृक्षामेति। तन्मूलवर्हणी।
 यत्रासंहन्त। तदषाढाः। यदश्लोणत्॥१३॥

तच्छ्रुणा। यदशृणोत्। तच्छ्रविष्ठाः। यच्छ्रुतमभिषज्यन्।

तच्छ्रुतमिषक्। प्रोष्ठपदेषूदयच्छन्त। रेवत्यामरवन्त।
 अश्वयुजोरयुञ्जत। अपभरणीष्वपावहन्। तानि वा एतानि
 यमनक्षत्राणि। यान्येव देवनक्षत्राणि। तेषु कुर्वीत यत्कारी
 स्यात्। पुण्याह एव कुरुते॥१४॥

चकारैवं वेदोभयोरैनं लोकयोर्विदुरजयत्रेवतीमुपातिष्ठन्त नक्षत्रत्वमन्यानि यानि यमनक्षत्राण्यश्लौगद्यम-
 नक्षत्राणि त्रीणि च॥ [२]

देवस्य सवितुः प्रातः प्रसवः प्राणः। वरुणस्य सायमासवो-
 ऽपानः। यत्प्रतीचीनं प्रातस्तनात्। प्राचीनं सङ्गवात्। ततो
 देवा अग्निष्टोमं निरमिमत। तत्तदात्तवीर्यं निर्मार्गः। मित्रस्य
 सङ्गवः। तत्पुण्यं तेजस्व्यहः। तस्मात्तर्हि पशवः समायन्ति।
 यत्प्रतीचीनं सङ्गवात्॥१५॥

प्राचीनं मध्यं दिनात्। ततो देवा उक्थ्यं निरमिमत।
 तत्तदात्तवीर्यं निर्मार्गः। बृहस्पतेर्मध्यं दिनः। तत्पुण्यं
 तेजस्व्यहः। तस्मात्तर्हि तेक्षिणं तपति। यत्प्रतीचीनं मध्यं
 दिनात्। प्राचीनमपराह्णात्। ततो देवाः षोडशिनं निरमिमत।
 तत्तदात्तवीर्यं निर्मार्गः॥१६॥

भगस्यापराह्णः। तत्पुण्यं तेजस्व्यहः। तस्मादपराह्णे कुमार्यो

भगमिच्छमानाश्चरन्ति। यत्प्रतीचीनमपराह्णात्। प्राचीनं
सायात्। ततो देवा अतिरात्रं निरमिमता। तत्तदात्तवीर्यं
निर्मर्गः। वरुणस्य सायम्। तत्पुण्यं तेजस्व्यहः। तस्मात्तर्हि
नानृतं वदेत्॥१७॥

ब्राह्मणो वा अष्टाविंशो नक्षत्राणाम्। समानस्याहुः पञ्च
पुण्यानि नक्षत्राणि। चत्वार्यश्लीलानि। तानि नव। यच्च
परस्तान्नक्षत्राणां यच्चावस्तात्। तान्येकादश। ब्राह्मणो
द्वादशः। य एवं विद्वान्संवत्सरं व्रतं चरति। संवत्सरेणैवास्य
व्रतं गुप्तं भवति। समानस्याहुः पञ्च पुण्यानि नक्षत्राणि।
चत्वार्यश्लीलानि। तानि नव। आग्नेयी रात्रिः। ऐन्द्रमहः।
तान्येकादश। आदित्यो द्वादशः। य एवं विद्वान्संवत्सरं व्रतं
चरति। संवत्सरेणैवास्य व्रतं गुप्तं भवति॥१८॥

सङ्गवाथोडशिनं निरमिमत् तत्तदात्तवीर्यं निर्मर्गो वदेद्ववति समानस्याहुः पञ्च पुण्यानि
नक्षत्राण्यष्टौ च॥

[३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। कति पात्राणि यज्ञं वहन्तीति।
त्रयोदशेति ब्रूयात्। स यद्वूयात्। कस्तानि निरमिमीतेति।
प्रजापतिरिति ब्रूयात्। स यद्वूयात्। कुतस्तानि

निरमिमीतेति। आत्मन् इति। प्राणापानाभ्यामेवोपां-
श्वन्तर्यामौ निरमिमीत॥१९॥

व्यानादुपांशुसर्वनम्। वाच ऐन्द्रवायवम्। दक्षऋतुभ्यां
मैत्रावरुणम्। श्रोत्रादाश्विनम्। चक्षुषः शुक्रामन्थिनौ। आत्मनं
आग्रयणम्। अङ्गेभ्य उक्थ्यम्। आयुषो ध्रुवम्। प्रतिष्ठायां
ऋतुपात्रे। यज्ञं वाव तं प्रजापतिर्निरमिमीत। स निर्मितो
नाद्धियत् समं वीयत। स एतान्प्रजापतिरपिवापानं पश्यत्।
तां निरवपत्। तैर्वै स यज्ञमप्यवपत्। यदपिवापा भवन्ति।
यज्ञस्य धृत्या असंख्यया॥२०॥

उपांश्वन्तर्यामौ निरमिमीतामिमीत् षड्॥ [४]

ऋतमेव परमेष्ठि। ऋतं नात्येति किञ्चन। ऋते समुद्र
आहितः। ऋते भूमिरियंश्रिता। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा।
तप आक्रान्तमुष्णिहा। शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य
तेजसा। ऋतेनास्य नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये।
तपसाऽस्यानु वर्तये। शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि
वर्तये। तद्वृतं तत्सत्यम्। तद्वृतं तच्छ्रुकेयम्। तेन शकेयं तेन
राध्यासम्॥२१॥

यद्घर्मः पर्यवर्तयत्। अन्तान्पृथिव्या दिवः। अग्निरीशान्
 ओजसा। वरुणो धीतिभिः सह। इन्द्रो मरुद्भिः सखिभिः
 सह। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा। तप आक्रान्तमुष्णिहा।
 शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य तेजसा। ऋतेनास्य
 नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये। तपसाऽस्यानु वर्तये।
 शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि वर्तये। तद्वृतं तत्सत्यम्।
 तद्वृतं तच्छुकेयम्। तेन शकेयं तेन राध्यासम्॥२२॥

यो अस्याः पृथिव्यास्त्वचि। निवर्तयत्योषधीः। अग्निरीशान्
 ओजसा। वरुणो धीतिभिः सह। इन्द्रो मरुद्भिः सखिभिः
 सह। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा। तप आक्रान्तमुष्णिहा।
 शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य तेजसा। ऋतेनास्य
 नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये। तपसाऽस्यानु वर्तये।
 शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि वर्तये। तद्वृतं तत्सत्यम्।
 तद्वृतं तच्छुकेयम्। तेन शकेयं तेन राध्यासम्॥२३॥

एकं मासमुदसृजत्। परमेष्ठी प्रजाभ्यः। तेनाभ्यो मह
 आवहत्। अमृतं मर्त्याभ्यः। प्रजामनु प्र जायसे। तदु ते
 मर्त्यामृतम्। येन मासा अर्धमासाः। ऋतवः परिवत्सराः।
 येन ते ते प्रजापते। ईजानस्य न्यवर्तयन्। तेनाहमस्य

ब्रह्मणा। निर्वर्तयामि जीवसे। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा।
 तप आक्रान्तमुष्णिहा। शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य
 तेजसा। ऋतेनास्य नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये।
 तपसाऽस्यानु वर्तये। शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि
 वर्तये। तद्वृतं तत्सत्यम्। तद्वृतं तच्छ्रुकेयम्। तेन शकेयं तेन
 राध्यासम्॥ २४॥

परिवर्तये सहाभिवर्तये उष्णिहा राध्यासं न्यवर्तयन्नुपवर्तये चत्वारि च। (ऋतमेव षोडश।

यद्यधर्मो यो अस्याः सप्तदशसप्तदश। एकं मासं चतुर्विंशतिः)॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत। तदसुरा अकुर्वत। तेऽसुरा ऊर्ध्वं
 पृष्ठेभ्यो नापश्यन्। ते केशानग्रेऽवपन्त। अथ श्मश्रूणि।
 अथोपपक्षौ। ततस्तेऽवाञ्च आयन्। पराऽभवन्। यस्यैवं
 वपन्ति। अवाङेति॥ २५॥

अथो परैव भवति। अथ देवा ऊर्ध्वं पृष्ठेभ्योऽपश्यन्। त
 उपपक्षावग्रेऽवपन्त। अथ श्मश्रूणि। अथ केशान्। ततस्ते-
 ऽभवन्। सुवर्गं लोकमायन्। यस्यैवं वपन्ति। भवत्यात्मना।
 अथो सुवर्गं लोकमेति॥ २६॥

अथैतन्मनुर्वप्रे मिथुनमपश्यत्। स श्मश्रूण्यग्रेऽवपत्।
 अथोपपक्षौ। अथ केशान्। ततो वै स प्राजायत प्रजया

प॒शुभिः॑। यस्यै॒वं व॑प॒न्ति। प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जा॒यते।
दे॒वा॒सुराः॑ संय॑त्ता आसन्। ते सं॒वत्स॒रे व्याय॑च्छन्त।
तान्दे॒वाश्चा॑तुर्मा॒स्यैरे॒वाभि॑ प्रायु॑ञ्जत॥२७॥

वै॒श्वदे॒वेन॑ च॒तुरो॑ मा॒सोऽवृ॑ञ्जतेन्द्रा॒जानः॑। ताञ्छी॒रुषं॑ नि
चाव॑र्तयन्त॒ परि॑ च। व॒रुण॒प्रघा॒सैश्च॒तुरो॑ मा॒सोऽवृ॑ञ्जत॒
वरु॑णरा॒जानः॑। ताञ्छी॒रुषं॑ नि चाव॑र्तयन्त॒ परि॑ च।
सा॒क॒मे॒धैश्च॒तुरो॑ मा॒सोऽवृ॑ञ्जत॒ सोम॑रा॒जानः॑। ताञ्छी॒रुषं॑
नि चाव॑र्तयन्त॒ परि॑ च। या सं॒वत्स॒र उप॑जी॒वाऽऽसी॑त्।
तामे॑षामवृञ्जत। ततो॑ दे॒वा अ॑भवन्। परा॑ऽसुराः॥२८॥

य ए॒वं वि॒द्वाऽश्चा॑तुर्मा॒स्यैर्य॑जते। भ्रातृ॑व्यस्यै॒व मा॒सो वृ॑क्त्वा।
शी॒रुषं॑ नि च॑ व॒र्तय॑ते॒ परि॑ च। यैषा सं॒वत्स॒र उप॑जी॒वा।
वृ॒द्धे तां॑ भ्रातृ॑व्यस्या। क्षु॒धाऽस्य॑ भ्रातृ॑व्यः॒ परा॑ भवति।
लो॒हि॒ता॒य॒सेन॑ नि व॑र्तयते। यद्वा इ॒माम॒ग्नि॒र॒ऋ॒तावा॑गते
नि॒व॒र्तय॑ति। ए॒तदे॒वैना॑रूपं कृ॒त्वा नि॒व॒र्तय॑ति। सा ततः॑
श्व॒श्वो भू॑यसी॒ भव॑न्त्येति॥२९॥

प्र जा॑यते। य ए॒वं वि॒द्वाँल्लो॒हि॒ता॒य॒सेन॑ नि॒व॒र्तय॑ते। ए॒तदे॒व रू॒पं
कृ॒त्वा नि॒व॒र्तय॑ते। स ततः॑ श्व॒श्वो भू॑या॒न्भव॑न्नेति। प्रै॒व जा॑यते।

त्रेण्या शलुल्या नि वर्तयेत। त्रीणि त्रीणि वै देवानामृद्धानि।
 त्रीणि छन्दांसि। त्रीणि सवनानि। त्रयं इमे लोकाः॥३०॥
 ऋध्यामेव तद्वीर्यं एषु लोकेषु प्रति तिष्ठति। यच्चातुर्मास्य-
 याज्यात्मनो नावद्येत्। देवेभ्य आवृश्चेत। चतुषु चतुषु मासेषु
 नि वर्तयेत। पुरोक्षमेव तद्देवेभ्य आत्मनोऽवद्यत्यनात्रस्काय।
 देवानां वा एष आनीतः। यश्चातुर्मास्ययाजी। य एवं विद्वान्नि
 च वर्तयते परि च। देवता एवाप्येति। नास्य रुद्रः प्रजां
 पशूनभि मन्यते॥३१॥

एत्येत्ययुञ्जतासुरा एति लोका मन्यते॥ [६]

आयुषः प्राणं सन्तनु। प्राणादपानं सन्तनु। अपानाद्व्यानं
 सन्तनु। व्यानाच्चक्षुः सन्तनु। चक्षुषः श्रोत्रं सन्तनु।
 श्रोत्रान्मनः सन्तनु। मनसो वाचं सन्तनु। वाच आत्मानं
 सन्तनु। आत्मनः पृथिवीं सन्तनु। पृथिव्या अन्तरिक्षं
 सन्तनु। अन्तरिक्षादिवं सन्तनु। दिवः सुवः सन्तनु॥३२॥

अन्तरिक्षं सन्तनु द्वे च॥ [७]

इन्द्रो दधीचो अस्थभिः। वृत्राण्यप्रतिष्कृतः। जघान
 नवतीर्नवं। इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः। पर्वतेष्वपश्रितम्।

तद्विदच्छर्युणावति। अत्राह गोरमन्वत। नाम् त्वष्टुरपीच्यम्।
इत्था चन्द्रमसो गृहे। इन्द्रमिद्राथिनो बृहत्॥३३॥

इन्द्रमर्केभिरर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत। इन्द्र इद्धर्योः सचा।
सम्मिश्र आवचो युजा। इन्द्रो वज्री हिरण्ययः। इन्द्रो दीर्घाय
चक्षसे। आ सूर्यः रोहयद्विवि। वि गोभिरद्विमैरयत्। इन्द्र
वाजेषु नो अवा। सहस्रप्रधनेषु च॥३४॥

उग्र उग्राभिरूतिभिः। तमिन्द्रं वाजयामसि। महे वृत्राय
हन्तवे। स वृषा वृषभो भुवत्। इन्द्रः स दामने कृतः।
ओजिष्ठः स बलं हितः। द्युम्नी श्लोकी स सौम्यः। गिरा वज्रो
न सम्भृतः। सबलो अनपच्युतः। ववक्षुरुग्रो अस्तृतः॥३५॥

बृहच्चास्तृतः॥

[८]

देवासुराः संयत्ता आसन्। स प्रजापतिरिन्द्रं ज्येष्ठं पुत्रमप
न्यधत्त। नेदेनमसुरा बलीयाः सोऽहनन्निति। प्रह्लादो ह वै
कायाधवः। विरोचनः स्वं पुत्रमप न्यधत्त। नेदेनं देवा
अहनन्निति। ते देवाः प्रजापतिमुपसमेत्योचुः। नाराजकस्य
युद्धमस्ति। इन्द्रमन्विच्छामेति। तं यज्ञक्रतुभिरन्वैच्छन्॥३६॥
तं यज्ञक्रतुभिर्नान्वविन्दन्। तमिष्टिभिरन्वैच्छन्। तमिष्टिभिरन्व-

विन्दन्। तदिष्टीनामिष्टित्वम्। एष्टयो ह वै नाम। ता इष्टयु
इत्याचक्षते पुरोक्षेण। पुरोक्षप्रिया इव हि देवाः। तस्मा
एतमाग्नावैष्णवमेकादशकपालं दीक्षणीयं निरवपन्।
तदपद्रुत्यातन्वत। तान्यन्त्रीसंयाजान्तु उपानयन्॥३७॥

ते तदन्तमेव कृत्वोदद्रवन्। ते प्रायणीयमभि समारोहन्।
तदपद्रुत्यातन्वत। ताञ्छुय्वन्तु उपानयन्। ते तदन्तमेव
कृत्वोदद्रवन्। त आतिथ्यमभि समारोहन्। तदपद्रुत्यातन्वत।
तानिडान्तु उपानयन्। ते तदन्तमेव कृत्वोदद्रवन्। तस्मादेता
एतदन्ता इष्टयः सन्तिष्ठन्ते॥३८॥

एव९ हि देवा अकुर्वत। इति देवा अकुर्वत। इत्यु वै मनुष्याः
कुर्वते। ते देवा ऊचुः। यद्वा इदमुच्चैर्यज्ञेन चराम। तन्नोऽसुराः
पाप्माऽनुविन्दन्ति। उपा९शूपसदा चराम। तथा नोऽसुराः
पाप्मा नानुवेत्स्यन्तीति। त उपा९शूपसदमतन्वत। तिस्र एव
सामिधेनीरनूच्य॥३९॥

स्रुवेणाधारमाधार्य। तिस्रः पराचीराहुतीरहुत्वा। स्रुवेणोपसदं
जुह्वां चक्रुः। उग्रं वचो अपावधीन्त्वेपं वचो अपावधी३
स्वाहेति। अशनयापिपासे ह वा उग्रं वचः। एनश्च वैरहत्यं

च त्वेषं वचः। एत९ ह वाव तच्चतुर्धाविहितं पाप्मानं
देवा अपञ्जघ्निरे। तथो एवैतदेवंविद्यजमानः। तिस्र एव
सामिधेनीरनूच्य। स्रुवेणाधारमाधार्य॥४०॥

तिस्रः पराचीराहुतीरहुत्वा। स्रुवेणोपसदं जुहोति। उग्रं वचो
अपावधीन्त्वेषं वचो अपावधी५ स्वाहेति। अशनयापिपासे
ह वा उग्रं वचः। एनश्च वैरहत्यं च त्वेषं वचः। एतमेव
तच्चतुर्धाविहितं पाप्मानं यजमानोऽप हते। तेऽभिनीयैवाहः
पशुमाऽलभन्त। अहं एव तद्देवा अवर्ति पाप्मानं
मृत्युमपञ्जघ्निरे। तेनाभिनीयेव रात्रेः प्राचरन्। रात्रिया एव
तद्देवा अवर्ति पाप्मानं मृत्युमपञ्जघ्निरे॥४१॥

तस्मादभिनीयैवाहः पशुमा लभेत। अहं एव तद्यजमानोऽवर्ति
पाप्मानं भ्रातृव्यानप नुदते। तेनाभिनीयेव रात्रेः प्रचरेत्।
रात्रिया एव तद्यजमानोऽवर्ति पाप्मानं भ्रातृव्यानप नुदते।
स एष उपवसथीयेऽहं द्विदेवत्यः पशुरा लभ्यते। द्वयं वा
अस्मिँल्लोके यजमानः। अस्थि च मा९सं च। अस्थि चैव
तेन मा९सं च यजमानः स५स्फुरुते। ता वा एताः पञ्च
देवताः। अग्नीषोमावग्निर्मित्रावरुणौ॥४२॥

पञ्चपञ्ची वै यजमानः। त्वङ्गा॒सं॒ स्नावाऽस्थि॑ म॒ञ्जा।
 ए॒तमे॒व तत्पञ्चधा॑विहितमा॒त्मानं॑ वरुणपा॒शान्मुञ्च॑ति।
 भेष॒जता॑यै निर्वरुण॒त्वाय॑। तं स॒प्तभि॒श्छन्दा॑भिः प्रा॒तर॑ह्वयन्।
 तस्मा॑त्सप्त च॑तुरु॒त्तराणि॑ छन्दा॑सि प्रा॒तरनु॒वाकेऽनू॑च्यन्ते।
 तमे॒तयो॑पसमेत्योपा॑सीदन्। उपा॑स्मै गाय॒ता नर॑ इति॑।
 तस्मा॑दे॒तयो॑ बहिष्पव॒मान उ॑पसद्यः॥ ४३ ॥

ऐच्छन्ननयं॑ स्तिष्ठन्तेऽनूच्यानूच्यं सु॒वेणा॑धार॒माधार्य॑ रात्रि॒या ए॒व तद्दे॒वा अ॒वर्ति॑ पा॒प्मानं॑
 मृत्युमप॑जघ्निरे मि॒त्रावरु॑णौ नव॑ च (दे॒वा यज॑मानो दे॒वा दे॒वा यज॑मानो यज॑मानः प्राचरं॑
 प्रचरे॑दाल॒भन्ताल॑भेत मृत्युमप॑जघ्निरे भ्रातृ॒व्यान्॥)॥ [९]

स सं॒मुद्र उ॑त्तर॒तः प्राज्व॑लद्भूम्यन्तेन॑। ए॒ष वा॒व स सं॒मुद्रः।
 यच्चा॒त्वा॒लः। ए॒ष उ॑वे॒व स भू॑म्यन्तः। यद्वै॑द्यन्तः। तदे॒तत्रि॑शलं
 त्रि॒पूरु॑षम्। तस्मा॑त्तं त्रि॒वित॑स्तं ख॒नन्ति॑। स सु॒वर्ण॑रज॒ताभ्या॑
 कु॒शीभ्या॑ परिगृही॒त आसी॑त्। तं यद॒स्या अ॒ध्यज॑नयन्।
 तस्मा॑दादित्यः॥ ४४ ॥

अथ॒ यत्सु॑वर्णरज॒ताभ्या॑ कु॒शीभ्या॑ परिगृही॒त आसी॑त्।
 साऽस्य॑ कौ॒शिक॑ता॑। तं त्रि॒वृता॑ऽभि प्रा॒स्तुव॑त। तं
 त्रि॒वृता॑ऽद॒दत॑। तं त्रि॒वृता॑ऽह॒रन्। याव॑न्ती त्रि॒वृतो॑ मा॒त्रा॑।

तं पञ्चदशेनाभि प्रास्तुवत। तं पञ्चदशेनाददत। तं
पञ्चदशेनाहरन्। यावती पञ्चदशस्य मात्रा॥४५॥

त९ सप्तदशेनाभि प्रास्तुवत। त९ सप्तदशेनाददत।
त९ सप्तदशेनाहरन्। यावती सप्तदशस्य मात्रा। तस्य
सप्तदशेन ह्रियमाणस्य तेजो हरोऽपतत्। तमेकविंशेनाभि
प्रास्तुवत। तमेकविंशेनाददत। तमेकविंशेनाहरन्।
यावत्येकविंशस्य मात्रा। ते यत्रिवृतां स्तुवते॥४६॥

त्रिवृतैव तद्यजमानमाददते। तं त्रिवृतैव हरन्ति। यावती
त्रिवृतो मात्रा। अग्निर्वै त्रिवृत्। यावद्वा अग्नेर्दहतो धूम
उदेत्यानु व्येति। तावती त्रिवृतो मात्रा। अग्नेरेवैनं तत्।
मात्रा९ सायुज्य९ सलोकतां गमयन्ति। अथ यत्पञ्चदशेन
स्तुवते। पञ्चदशेनैव तद्यजमानमाददते॥४७॥

तं पञ्चदशेनैव हरन्ति। यावती पञ्चदशस्य मात्रा। चन्द्रमा
वै पञ्चदशः। एष हि पञ्चदश्यामपक्षीयते। पञ्चदश्यामापूर्यते।
चन्द्रमस एवैनं तत्। मात्रा९ सायुज्य९ सलोकतां गमयन्ति।
अथ यत्सप्तदशेन स्तुवते। सप्तदशेनैव तद्यजमानमाददते।
त९ सप्तदशेनैव हरन्ति॥४८॥

याव॑ती सप्त॒दश॑स्य॒ मात्रा॑। प्र॒जाप॑तिर्वै सप्त॒दशः। प्र॒जाप॑तेरे॒वैनं॑
तत्। मात्रा॑ꣳ सायु॑ज्यꣳ सलो॒कतां॑ गमयन्ति। अथ॒
यदे॑कवि॒ꣳशेन॑ स्तुवते। ए॒कवि॒ꣳशेनै॑व तद्यज॑मान॒माद॑दते।
तमे॑कवि॒ꣳशेनै॑व ह॑रन्ति। याव॑त्येकवि॒ꣳशस्य॑ मात्रा॑। अ॒सौ
वा आ॑दि॒त्य ए॑कवि॒ꣳशः। आ॒दि॒त्यस्यै॒वैनं॑ तत्॥ ४९॥

मात्रा॑ꣳ सायु॑ज्यꣳ सलो॒कतां॑ गमयन्ति। ते कु॒शयौ॑।
व्य॑घ्नन्। ते अ॑होरा॒त्रे अ॑भवताम्। अह॑रे॒व सु॒वर्णा॑ऽभवत्।
र॒ज॒ता रात्रिः॑। स यदा॑दि॒त्य उ॒देति॑। ए॒तामे॒व तत्सु॒वर्णां॑
कु॒शीम॑नु॒ समे॑ति। अथ॒ यद॑स्त॒मेति॑। ए॒तामे॒व तद्र॑ज॒तां
कु॒शीम॑नु॒संवि॑शति। प्र॒ह्लादो॑ ह॒ वै का॑याध॒वः। वि॒रोच॑नꣳ
स्वं पु॒त्रमु॒दा॑स्यत्। स प्र॑द॒रोऽभ॑वत्। तस्मा॑त्प्र॒दरा॑दु॒दकं॑
नाचा॑मेत्॥ ५०॥

आ॒दि॒त्यः पञ्च॑दशस्य॒ मात्रा॑ स्तुवते पञ्च॒दशे॑नैव तद्यज॑मान॒माद॑दते सप्त॒दशे॑नैव ह॑रन्त्यादि॒त्यस्यै॒वैनं॑
तद्वि॑शति च॒त्वारि॑ च॥

[१०]

ये वै च॒त्वारः॑ स्तोमाः॑। कृ॒तं तत्। अथ॒ ये पञ्च॑। कलिः॑
सः। तस्मा॑च्चतु॒ष्टोमः॑। तच्चतु॒ष्टोम॑स्य चतु॒ष्टोम॑त्वम्। तदा॑हुः।
क॒त॒मानि॑ ता॒नि ज्योती॑ꣳषि। य ए॒तस्य॑ स्तोमा॒ इति॑।

त्रिवृत्पञ्चदशः सप्तदश एकविंशः॥५१॥

एतानि वाव तानि ज्योतींषि। य एतस्य स्तोमाः।
सोऽब्रवीत्। सप्तदशेन ह्रियमाणो व्यलेशिषि। भिषज्यतु
मेति। तमश्विनौ धानाभिरभिषज्यताम्। पूषा करम्भेण।
भारती परिवापेण। मित्रावरुणौ पयस्यया। तदाहुः॥५२॥

यदश्विभ्यां धानाः। पूष्णः करम्भः। भारत्यै परिवापः।
मित्रावरुणयोः पयस्याऽथ। कस्मादेतेषां हविषामिन्द्रमेव
यजन्तीति। एता ह्येनं देवता इति ब्रूयात्। एतैर्हविर्भि-
रभिषज्यः स्तस्मादिति। तं वसवोऽष्टाकपालेन प्रातः
सवनेऽभिषज्यन्। रुद्रा एकादशकपालेन माध्यं दिने सवने।
विश्वे देवा द्वादशकपालेन तृतीयसवने॥५३॥

स यदष्टाकपालान्प्रातः सवने कुर्यात्। एकादशकपालान्माध्यं
दिने सवने। द्वादशकपालांस्तृतीयसवने। विलोमं
तद्यज्ञस्य क्रियेत। एकादशकपालानेव प्रातः सवने कुर्यात्।
एकादशकपालान्माध्यं दिने सवने। एकादशकपालां-
स्तृतीयसवने। यज्ञस्य सलोमत्वाय। तदाहुः। यद्वसूनां
प्रातः सवनम्। रुद्राणां माध्यं दिनं सवनम्। विश्वेषां

देवानां तृतीयसवनम्। अथ कस्मादेतेषां हविषामिन्द्रमेव
यजन्तीति। एता ह्येनं देवता इति ब्रूयात्। एतैर्हविर्भिरभि-
षज्युस्तस्मादिति॥५४॥

एकविंश आहुस्तृतीयसवने प्रातः सवनं पञ्च च॥ [११]

तस्यावाचोऽवपादादबिभयुः। तमेतेषु सप्तसु छन्दः
स्वश्रयन्। यदश्रयन्। तच्छ्रायन्तीयस्य श्रायन्तीयत्वम्।
यदवारयन्। तद्वारवन्तीयस्य वारवन्तीयत्वम्। तस्यावाच
एवावपादादबिभयुः। तस्मा एतानि सप्त चतुरुत्तराणि
छन्दास्युपादधुः। तेषामति त्रीण्यरिच्यन्त। न त्रीण्युद-
भवन्॥५५॥

स बृहतीमेवास्पृशत्। द्वाभ्यामक्षराभ्याम्। अहोरात्राभ्यामेव।
तदाहुः। कतमा सा देवाक्षरा बृहती। यस्यान्तत्प्रत्यतिष्ठत्।
द्वादश पौर्णमास्यः। द्वादशाष्टकाः। द्वादशामावास्याः। एषा
वाव सा देवाक्षरा बृहती॥५६॥

यस्यान्तत्प्रत्यतिष्ठदिति। यानि च छन्दास्यत्यरिच्यन्त।
यानि च नोदभवन्। तानि निर्वीर्याणि हीनान्यमन्यन्त।
साऽब्रवीद्बृहती। मामेव भूत्वा। मामुप सश्रयतेति।

चतुर्भिर्क्षरैरनुष्टुग्बृहतीं नोदभवत्। चतुर्भिर्क्षरैः पङ्क्तिर्बृहती-
मत्यरिच्यत। तस्यामेतानि चत्वार्यक्षराण्यपच्छिद्या-
दधात्॥५७॥

ते बृहती एव भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्। अष्टाभि-
रक्षरैरुष्णिग्बृहतीं नोदभवत्। अष्टाभिरक्षरैस्त्रिष्टुग्बृहतीमत्य-
रिच्यत। तस्यामेतान्यष्टावक्षराण्यपच्छिद्यादधात्। ते बृहती
एव भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्। द्वादशभिर्क्षरैर्गायत्री
बृहतीं नोदभवत्। द्वादशभिर्क्षरैर्जगती बृहतीमत्यरिच्यत।
तस्यामेतानि द्वादशाक्षराण्यपच्छिद्यादधात्॥५८॥

ते बृहती एव भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्।
सोऽब्रवीत्प्रजापतिः। छन्दांसि रथो मे भवत।
युष्माभिरहमेतमध्वानमनु सञ्चराणीति। तस्य गायत्री
च जगती च पक्षावभवताम्। उष्णिक् त्रिष्टुप् प्रष्टुः।
अनुष्टुप् पङ्क्तिश्च धुर्यौ। बृहत्येवोद्धिरभवत्। स एतं
छन्दोरथमास्थाय। एतमध्वानमनु समचरत्। एतं ह
वै छन्दोरथमास्थाय। एतमध्वानमनु सञ्चरति। येनैष
एतत्सञ्चरति। य एवं विद्वान्सोमेन यजते। य उ चैनमेव

वेद॥५९॥

अ॒भ॒व॒न्वा॒व सा दे॒वाक्ष॑रा बृ॒ह॒त्य॑द॒धाद्वा॑द॒शाक्ष॑रा॒ण्यप॑च्छि॒द्याद॑धा॒दा॒स्थाय॑ ष॒ट्ठ॥—————[१२]

अ॒ग्नेः कृ॒त्ति॒का य॒त्पु॒ण्यं दे॒वस्य॑ स॒वि॒तुर्ब्र॑ह्म॒वादि॑नः क॒त्यु॒तमे॒व दे॒वा वा आ॒युषः॑ प्रा॒णमि॑न्द्रो
दधी॒चो दे॒वासु॑राः स प्र॒जाप॑तिः स सं॒मु॒द्रो ये वै च॒त्वा॒र॒स्तस्या॑वा॒चो द्वा॑द॒श॥१२॥

अ॒ग्नेः कृ॒त्ति॒का दे॒वगृ॑हा ऋ॒तमे॒वर्ध्या॑मे॒व ति॒स्रः परा॑ची॒र्ये वै च॒त्वा॒रो न॑व॒पञ्चा॒शत्॥५९॥

अ॒ग्नेः कृ॒त्ति॒का य उ॑ चैनमे॒वं वेद॑॥

हरिः ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके पञ्चमः
प्रपाठकः समाप्तः॥